

PŘECHOD OD
HETERONOMIE K
AUTONOMII
MORÁLNÍHO JÁ

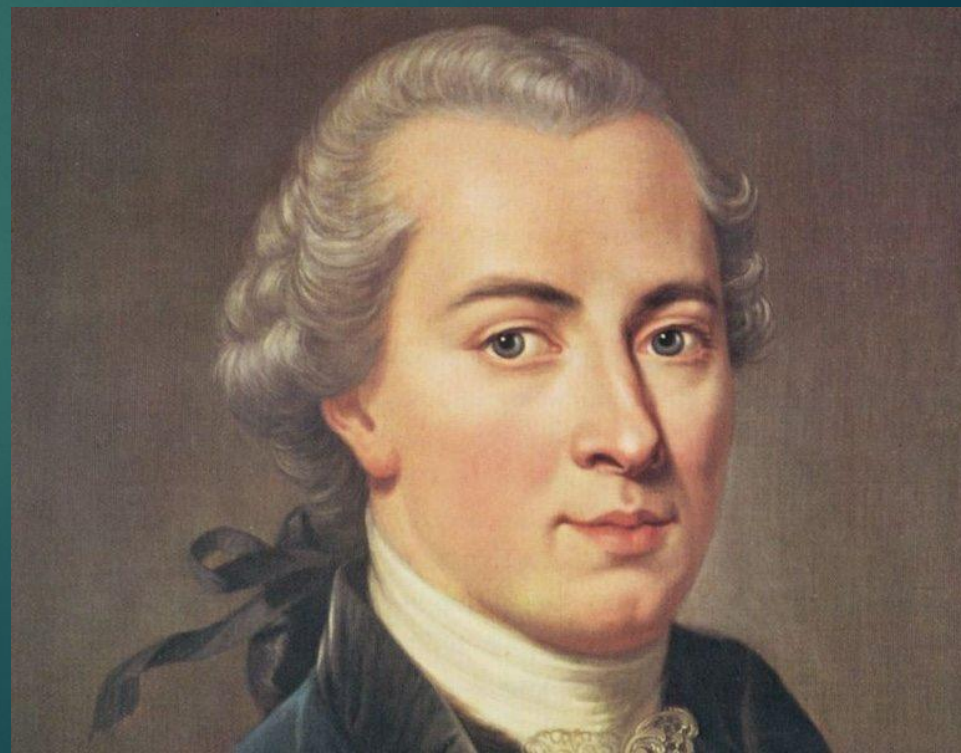
Definice pojmů

- ▶ **HETERONOMIE** -- morálka, která se řídí zásadami, jež si člověk nezvolil sám, nýbrž převzal od někoho jiného, například od rodičů, prarodičů či kamarádů. Je to opak **AUTONOMNÍ MORÁLKY**, jejíž zásady si člověk svobodně dal sám.
- ▶ V člověku představuje heteronomie konkrétní nemožnost nebo morální neschopnost dát si své vlastní zákony a řídit se podle nich; autonomie je u lidí schopnost žít a jednat podle svých vlastních sil, motivace a morálky. Existuje tedy dvojitý vnější aspekt: konkrétní násilí vztahu nebo systému schopnosti; a vnitřní: ideologická indoktrinace, sociální tlak.
- ▶ **ANOMIE** je označení pro takový stav společnosti, kdy přestávají platit pravidla a normy. Ve vztahu k jedinci vyjadřuje toto slovo stav oslabení norem a morálních hodnot.

-
- ▶ Heteronomie se projevuje v morálních úsudků dětí do 7-8 let.
  - ▶ Působení příkazu je zpočátku podmíněno fyzickou přítomností toho, kdo jej udělil -> v nepřítomnosti ztrácí zákon svou působnost.
  - ▶ Postupně příkaz získává trvalou vážnost. Dochází k systematické asimilaci -> identifikace jedince s obrazem rodiče/autority. Nejsou úplně, stavají ambivalentní.

- ▶ Kant ukázal, že heteronomní vůle nemůže být svobodná a že výsledná akce nemůže mít žádnou morální hodnotu.

Například ten, kdo „je nucen“ činit dobré nebo špatné, nemůže být činěn odpovědným; stejně tak jednání toho, kdo dělá dobro pro pohodlí, napodobování nebo zájem, nemá morální smysl.

Zrod povinnosti

Podle P. Bovet vzniká kvůli:

- ▶ 1. příkazy zvnějšku (nelhat apd.)
- ▶ 2. přijetí příkazů (vztah k tomu, kdo dává příkaz). Potřeba mít respekt. Podle Bovet musí být jednostranný (podřízený - nadřízený) -> plodí morálku poslušnosti dítěte.

Povinnost tady je v podstatě heteronomii.

Autorita VS Spravedlnost

AUTORITA znamená dobrovolné podřízení pravomoci učitele ze strany žáků, rodičů a veřejnosti. Uznání pravomoci může být založeno na respektu k osobě konkrétního učitele (neformální autorita) nebo na respektu k roli, kterou ho společnost pověřila (formální autorita).

SPRAVEDLNOST je výsledkem vzájemného respektu a reciprocity. Spravedlnost již okolo 7-8 let, a později stále víc a víc nabývá vrchu nad poslušností a stává se ústřední normou.

Morální realismus

- ▶ **MORÁLNÍ REALISMUS** je moderní označení pro filosofický názor, podle něhož jsou morální pojmy reálné a morální soudy se tudíž opírají o poznání objektivních morálních hodnot.

Tvrzení, že vražda je špatná, je právě tak pravdivé,
jako tvrzení, že tráva je zelená.

Povinnosti a hodnoty jsou určovány zákonem a příkazem, a to bez souvislosti se záměry či vztahy jedince.

Morální realismus vede k formě práva a morálky, která se nazývá objektivní zodpovědnost, kde čin je hodnocen podle jeho skutkové podstaty.

KATEGORICKÝ IMPERATIV je základem přirozené morálky, kterou rozebírá v Základech metafyziky mravů a v Kritice praktického rozumu Immanuel Kant.

„Jednej podle zásady, o které bys chtěl, aby se stala obecným zákonem.“

Podle Piageta je nejvyšším imperativem v mezilidské interakci při řešení konfliktů zájmů imperativ spolupráce. První konkretizací imperativu spolupráce pro situaci, kdy jsou jedinci v konfliktu zájmů, je princip spravedlnosti.

Imperativ ideálu spravedlnosti má tři podoby, a to podobu rovnosti (každý stejně), zásluhovosti (každý podle svých zásluh) a slušnosti, který se orientuje na vyrovnání nezasloužených nerovností. Vyřešit konflikt zájmů spravedlivě znamená vyřešit ho podle jednoho z principů.

▶ Jean William Fritz Piaget;
1896–1980

Soustavným empirickým zkoumáním se pokusil vysvětlit, jak se v dětství vytvářejí základní struktury a předpoklady poznávání, které Immanuel Kant pokládal za apriorní.

Zavedl do psychologie ponětí heteronomie/autonomie.

Vývoj morálního usuzování dětí zkoumal ve hrách s pravidly a prostřednictvím rozhovorů nad příběhy s morální zápletkou.

Piaget ve svém výzkumu věnoval pozornost pouze morálnímu úsudku, nikoli morálnímu chování či citům.

Nesnažil se zjistit to, jak se děti skutečně v daných situacích chovají nebo jak se u toho cítí -> nespatřuje žádnou vývojovou závaznost,

je to velice individuální a záleží na mnoha dalších faktorech.

Role her a jejich organizace

Jakou zkušenost dětem poskytuje zvládnání vývojových výzev ve sféře her organizovaných jako soutěž:

- ▶ Existuje respekt nejenom jednostranný (k autoritě), ale i vzájemný (solidarita).
  - ▶ Nejsou pravidla, která se nedají změnit -> demokracie.

Zvládnání vývojových výzev ve sféře her organizovaných jako soutěž poskytuje dětem zkušenost s tím, jak si užít řevnivosti v mezích udržovaných spoluprací. Hry organizované jako soutěž ve svém celku nejsou pro Piageta formou řevnivosti, ale formou spolupráce, která díky tomu, že zahrnuje též svůj protiklad, je inspirativní pro rozvoj morálního usuzování o principech spravedlnosti zásluhovosti, rovnosti a slušnosti a o jejich koordinaci.

Situace A

Výuka angličtiny ve 2. třídě. Děti ve dvojicích hrají pexeso (karetní hra na paměť) obr.1. Dívka a chlapec se známky ADHD hrají a pošťuchují sebe navzájem.

Když je na řadě chlapec, dívka nahlas opakuje:
"Ať nic nenajde!.." ,atd, což začíná chlapce zlobit.

Učitelka se zeptala, proč chlapci přeje to špatné a vysvětlila, že když někomu přejeme to hezké, i nám se přihodí to hezké. Vyzvala všechny, aby zkusili chlapci přát štěstí. Zafungovalo – chlapec najednou dvakrát našel stejnou dvojici!

„Přej a bude ti přáno“

Paní učitelka se zeptala, jaký měly pocit, když přály štěstí a když viděly, že chlapec má radost, že se mu něco podařilo. Děti se shodly, že to bylo příjemnější než přát smůlu a byly překvapené, že to zafungovalo.

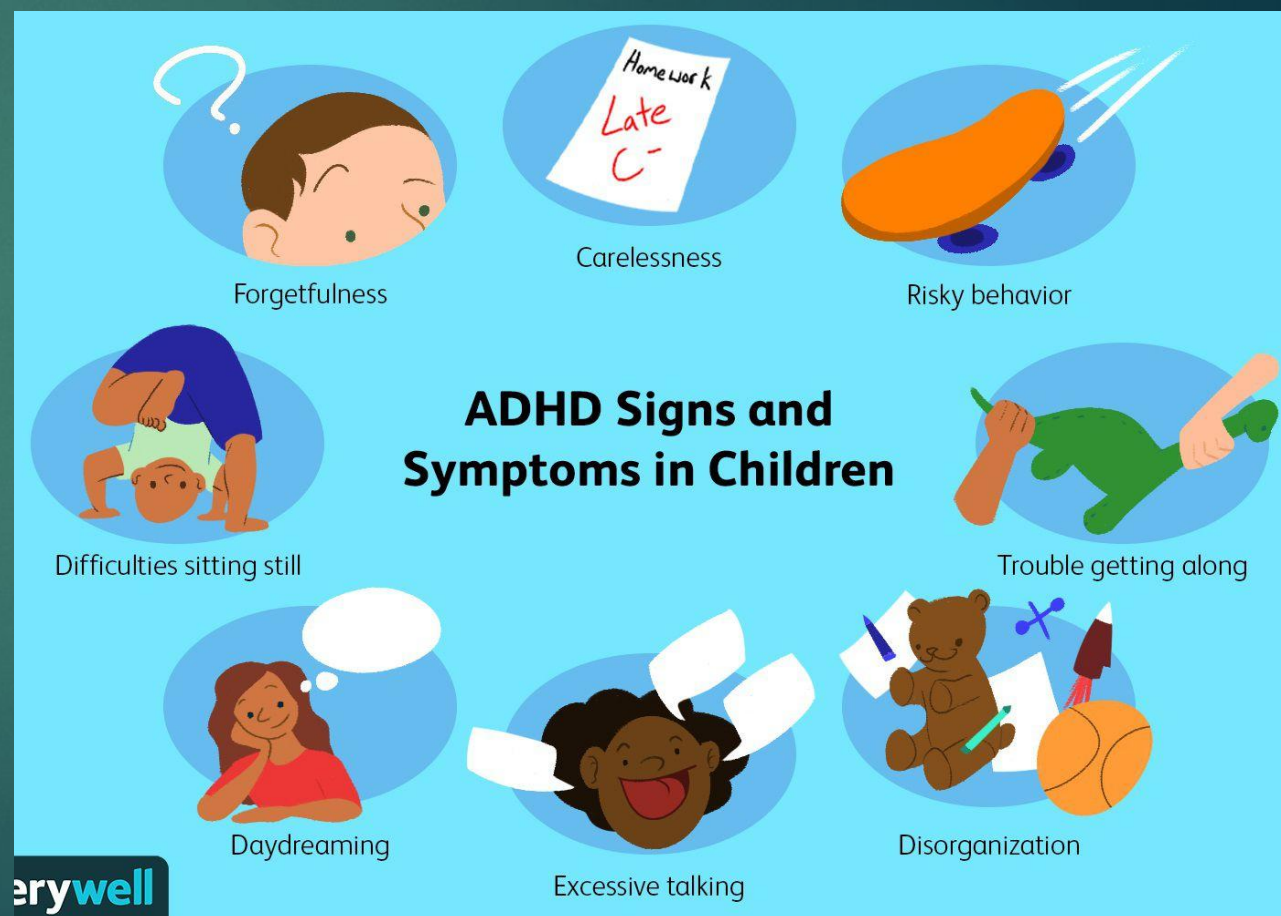

Obr.1

► **ADHD** (attention deficit hyperactivity disorder) – hyperkinetická porucha (HKP), porucha pozornosti s hyperaktivitou, patří mezi neurovývojové poruchy.

Tato porucha se projevuje již od raného dětství, nejvíce však ve školním věku, kdy postihuje 3–7 % dětí. Ve 40–50 % případů symptomy přetrvávají do dospělosti.

Spíše než hyperaktivita se v tomto období objevují pocity vnitřního neklidu, převládá impulzivita a poruchy pozornosti.

Diskutujte situaci z hlediska:

- ▶ ADHD
- ▶ škola hrou
- ▶ klima ve třídě – soutěživost vs. spolupráce

Diskutujte:

- ▶ Jakými analogickými situacemi by šlo dětem vysvětlit nepřipustnost chování dívky ve hře, když nahlas opakovala „Ať nic nenajde, ať nic nenajde!“?

Situace B

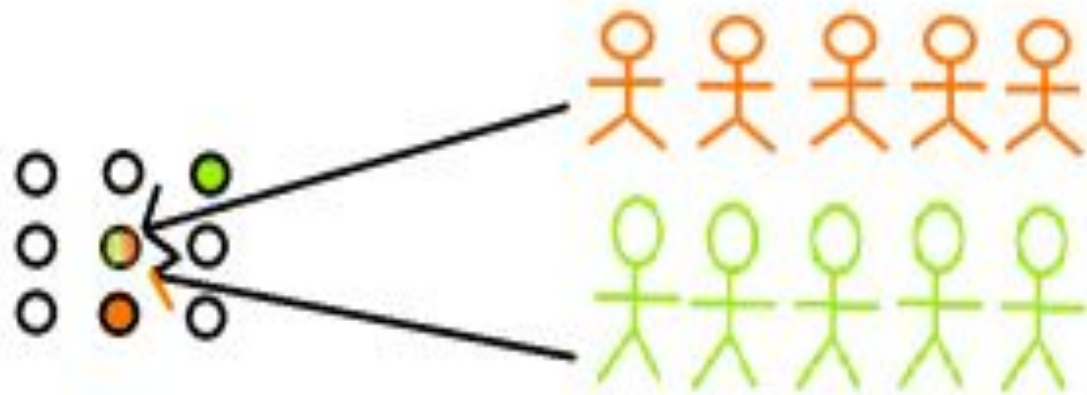
Žáci 6. ročníku, v rámci hodiny tělesné výchovy, při hraní hry piškvorky:

Žáci rozděleni do týmů po pěti (2 zástupy). Jeden tým má oranžové znaky, druhý zelené. V půlce tělocvičny rozložená herní pole pro záznam tahů: 9 kruhů do čtverce (3*3 – viz obrázek níže). Na signál žáci vybíhali ze stejné vzdálenosti, vždy dvojice. Žák, který z dvojice doběhl první k rozloženému hernímu poli, položil znak své barvy na jeden z 9 bodů a pak na to reagoval druhý. Oba hned běželi zpátky.

pozn. 6. Třída = 11 let

Zápletka nastala ve chvíli, kdy jedna dvojice doběhla k hernímu poli ve stejnou chvíli a začali se dohadovat.

V dané situaci vyučující nezasáhl a žáci vyřešili situaci sami.

Děti mladší sedmi nebo osmi let ve hrách s pravidly s jistou samozřejmostí přejímají hotová pravidla od starších a považují tato pravidla za "svatá" (kvůli jednostrannému respektu).

Starší děti vidí naopak v pravidlu výsledek dohody mezi současníky a připouštějí, že je lze měnit, když se na tom účastníci hry demokraticky shodnou.

Jak tuhle zápletku řešili účastníci hry?

